

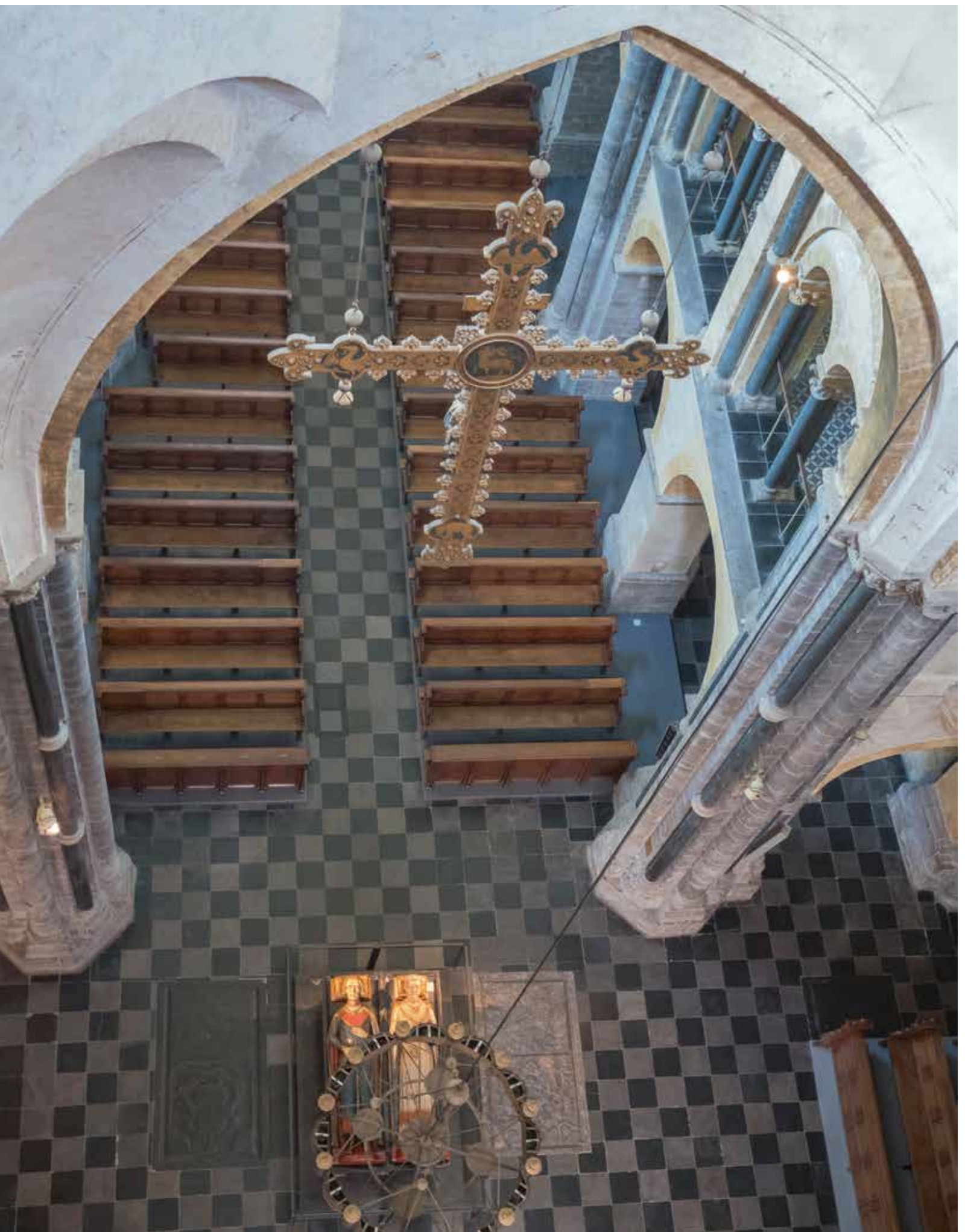
De Munsterabdij van Roermond

De Munsterabdij van Roermond

Een ontdekkingsstocht
door achthonderd jaar
geschiedenis van een
vrouwenklooster

Inhoud

Voorwoord

Deken Rob Merckx - 7

Inleiding

Erik Caris - 9

1. De Stichting van de abdij van Beate Marie (Munsterabdij) in Roermond in de dertiende eeuw

Erik Caris - 14

2. Die Ostteile der Munsterkerk in Roermond. Architektur, Herrschaftsanspruch, Memoria

Cornelius Hopp - 30

3. Een intrigerend hoofdje

Elizabeth den Hartog - 54

4. Een introductie op de vroege muurschilderingen in de Onze-Lieve-Vrouwe Munsterkerk te Roermond

Stefanie Litjens - 62

5. Natuursteengebruik in de Munsterkerk

Michiel Duser - 78

6. Steenbewerking en fasering van het dertiende-eeuwse bouwproces

Frans Doperé - 102

7. De bouwvolgorde van de Munsterkerk: een analyse aan de hand van de kapitelen

Elizabeth den Hartog - 118

8. Reconstructie en bouwchronologie van de Munsterabdij

Ronald Glaudemans - 140

9. Relaties tussen de O.L. Vrouwe-abdij van Roermond en parochies in de omgeving; een verkenning

Guus Janssen - 158

10. De verering van relieken en heiligen in de Munsterkerk

Gerard Venner - 168

11. De Roermondse Passie uit de Munsterkerk: het prille begin van de Nederlandse schilderkunst

Jochem van Eijsden - 182

12. De liturgische kalender van de Roermondse Munsterabdij vóór de oprichting van het eerste bisdom Roermond

Rob Dückers - 200

13. Ein ausserordentlicher Reliquienfund und seine Geschichte

Annemarie Stauffer - 222

14. Laatste relictten van een rijke begraafcultuur. De grafzerken in de Munsterkerk anno 2020

Maurice Heemels - 238

15. Het door Pierre Cuypers gewijzigde torenlandschap

Erik Caris - 252

16. Pierre Cuypers en het interieur van de Munsterkerk

Wies van Leeuwen - 270

17. De sloop van de laatst overgebleven abdijsgebouwen in 1924. Wie was hiervoor verantwoordelijk en hadden de gebouwen behouden kunnen blijven?

Erik Caris - 288

18. 'Allene met minnen'. De spiritualiteit van de cisterciënzerinnen in de dertiende eeuw

Peter Nissen - 304

Noten - 322

Appendix bij hoofdstuk 12 - 342

Verklarende woordenlijst - 356

Afkortingen, Archivalia, Bibliografie - 360

Registers van zaken, personen en plaatsen

Register van zaken - 380

Register van personen en families - 384

Register van plaatsen, gebouwen en complexen - 387

Auteurs en redactieleden - 391

Overige bijschriften - 396

Colofon, sponsors - 398

1. De stichting van de abdij van Beate Marie (Munsterabdij) in Roermond in de dertiende eeuw

door Erik Caris

Inleiding

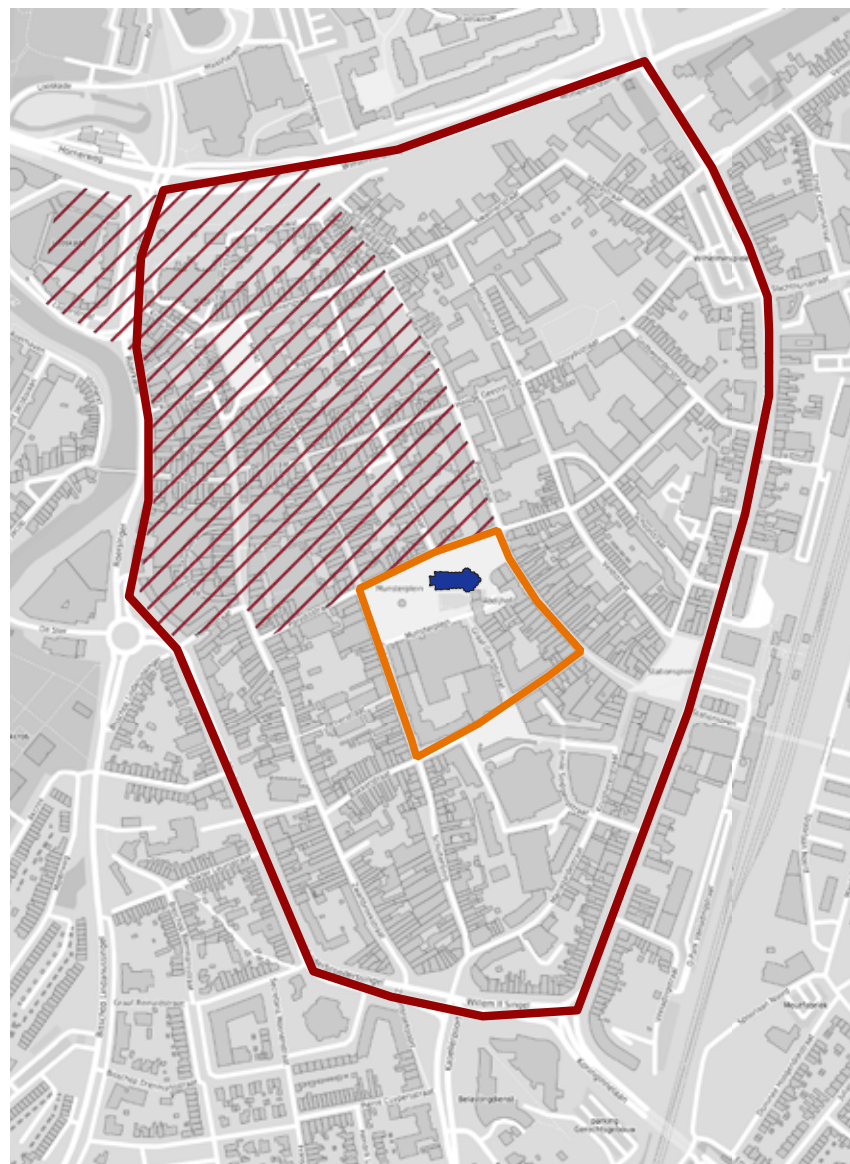
De eerste decennia van de dertiende eeuw waren voor Roermond een belangrijke periode. De nederzetting ontwikkelde zich in vrij korte tijd van een onbeduidende vlek tot een volwaardige stad. Van groot belang hierbij was de stichting, rond 1220, van de Munsterabdij van Beate Marie door graaf Gerard van Gelre en zijn vrouw Margaretha van Brabant (afb. 1.01).¹ De stichting van de abdij en de vorming van het eerste kloostercomplex is het onderwerp van dit hoofdstuk.² De stichtingsperiode van het klooster is grotendeels in duister gehuld. Van de gebouwen is alleen de kerk bewaard gebleven. Archeologisch onderzoek heeft nauwelijks plaatsgevonden. Het meeste van wat we weten of vermoeden, is ontleend aan een zeer beperkt aantal schriftelijke bronnen.³

Roermond

De oude stedelijke kern van Roermond ligt op de hoge oever van de Maasvallei. Dicht bij de plaats waar de rivier de Roer in de dertiende eeuw in de Maas uitmondde. Dicht ook bij het kruispunt van een van de handelsroutes tussen Keulen en de Noordzee (deze stak bij Roermond de Roer over) en tussen Maastricht en Nijmegen. Het gebied rondom Roermond is al vanaf de Steentijd ononderbroken intensief bewoond. De ligging aan de Roer en nabij de Maas en aan de kruising van landroutes doen een misschien wel Romeins verleden als plaats van betekenis vermoeden. Toch blijkt uit niets dat de nederzetting Roermond veel ouder is dan de periode rond 1100. Het lijkt erop dat Roermond pas in de twaalfde eeuw vorm begon te krijgen. We kunnen vermoeden dat rond 1200 de huidige in- en uitvalswegen

en de markt al aanwezig waren. Archeologisch onderzoek laat zien dat in die periode zowel beneden, langs de oever van de Roer, als bovenop de hoge oever van de Maas, rond de latere Markt, bebouwing plaats heeft gevonden.⁴ Hoe ver de toenmalige nederzetting zich uitstrekte en hoe deze begrensd werd, blijft daarbij nog onduidelijk.⁵ Ruwweg besloeg deze het noordwestelijke kwart van het huidige centrum binnen de singels (afb. 1.02). Er zal daarbij sprake zijn geweest van een versterking die in geval van strijd als toevluchtsoord of uitvalsbasis dienst kon doen. De aanduiding van Roermond als een ‘castrum’ wijst daar op. Kerkelijk behoorde Roermond tot het bisdom Luik, dat weer ondergeschikt was aan het aartsbisdom Keulen. Roermond had al een parochiekerk, de voorganger van de huidige Sint-Christoffelkathedraal.⁶ Deze kerk moet eigendom van de graaf, een zogenaamde eigenkerk, zijn geweest. Bestuurlijk maakte Roermond deel uit van het graafschap Gelre dat weer een onderdeel was van het Heilige Roomse Rijk onder leiding van de keizer. De aanwezigheid van een ‘advocatus’, of voogd, in Roermond laat zien dat er in de nederzetting een vorm van bestuur en rechtspraak namens de graaf bestond. Mogelijk heeft Roermond in deze periode ook al een grafelijke woonste-

de gehad.⁷ De steun van graaf Gerard aan Frederik van Hohenstaufen als kandidaat voor het keizerschap leidde in 1213 tot de verwoesting van Roermond door Otto IV van Brunswijk, de tegenkandidaat (afb. 1.03 en 1.04).

- ▲ Afb. 1.01 | Graaf Gerard van Gelre († 1231) en zijn vrouw Margaretha van Brabant († 1231) op hun praalgraf in de Munsterkerk. | Foto: Martin de Bock.
- ▲ Afb. 1.02 | De nederzetting Roermond rond 1200, gearceerd weergegeven op een plattegrond anno 2020. In oranje het abdijterrein in de zestiende eeuw. In rood de maximale omvang die de stad in de Middeleeuwen zou bereiken. | Kaart: Pim van de Port.

▲ Afb. 7.02 | Selectie van laat-Staufische kapitelen in de muurarcades van het onderste kruisingsoctogoon.
| Collectie: RCE, Amersfoort.

Dat was in Roermond niet het geval; er werd immers moeite gedaan de Keulse aartsbisschop voor deze taak te charteren. Hier moet dus al iets substantieels gestaan hebben. Om te bepalen wat dat was, zal in het onderstaande de bouwsculptuur worden geanalyseerd, een aspect waaraan tot dusver nauwelijks aandacht is besteed. Ten onrechte, want kapitelen en andere vormen van bouwsculptuur ontwikkelden zich in de twaalfde en dertiende in stilistisch opzicht snel en bieden daar-

om, daar waar documenten het af laten weten, in veel gevallen een goed handvat om gebouwonderdelen te dateren en aldus bouwbegin en -verloop te bepalen.⁹ Zoals we zullen zien, steekt de Munsterkerk behoorlijk ingewikkeld in elkaar, temeer omdat de oudste kapitelen zich bevinden op plekken waar men ze niet direct zou verwachten.

In het onderstaande zal de sculptuur van koor en schip zoveel mogelijk in chronologische volgorde worden besproken en zal er niet alleen aandacht zijn voor de Munsterkerk zelf, maar ook voor de zaal van het abdij klooster die gelijktijdig met de kerk werd gerealiseerd.

De tamboer van de kruising en de graftombe van Gerard en Margaretha

In de onderste geleding van het kruisingsoctogoon (dat wil zeggen het niveau onder de oculi) bevindt zich een stilistisch consistente groep van 32 kapitelen, die in groepjes van vier de rondboogarcades van de binnenwanden sieren. Alle kapitelen hebben een kelkblokvorm en zijn versierd met stengels die eindigen in voluten in de vorm van omkrullende bladeren met daaronder soms een kleiner blad. De stengels zelf zijn versierd met diamantkoppen, rechthoekige blokjes of het wat zeldzamere zigzagmotief. Soms kruisen de stengels elkaar op de kapiteelvlakken. Doorgaans prijkt hier echter een rechtopstaand blad, soms met diamantering, een middennerf of een middenkerf. Binnen die basisvorm is de variatie groot; geen twee kapitelen zijn hetzelfde. Een enkel exemplaar heeft onderaan, tussen de bladstengels, kleine opstaande halve cirkeltjes (afb. 7.02).

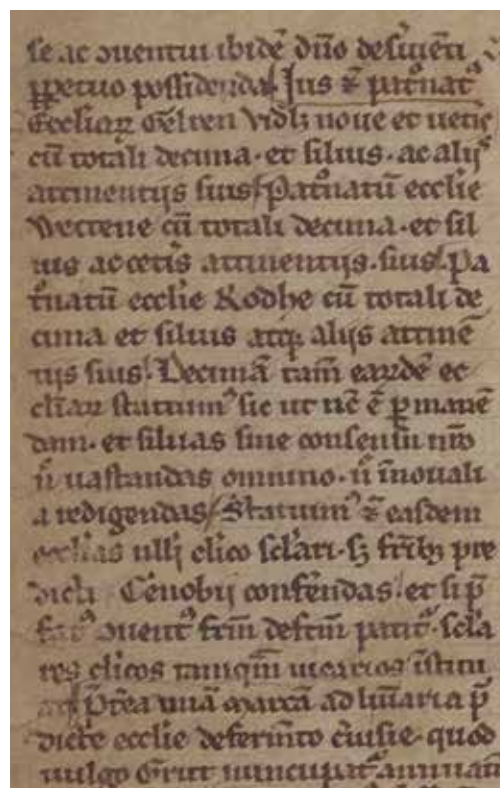
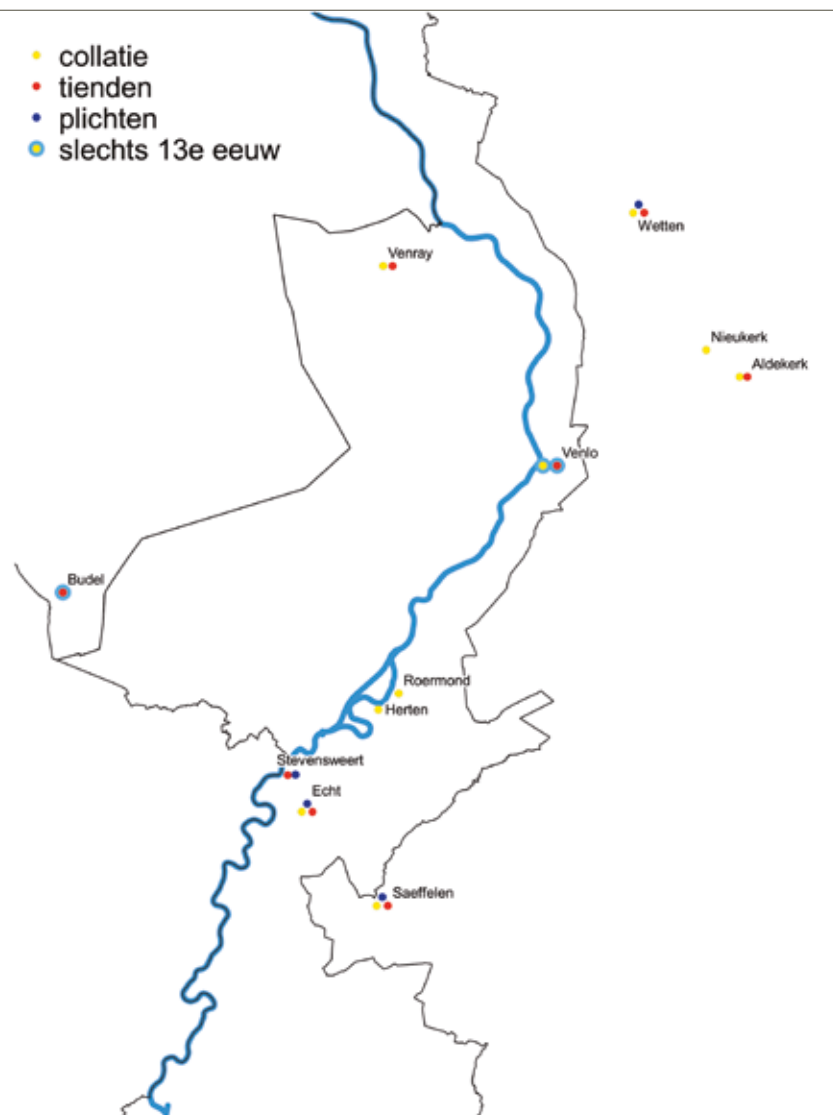
De gebruikte vormtaal is karakteristiek voor kapitelen uit de laat-Staufische periode: de late twaalfde – vroege dertiende eeuw.¹⁰ Verwante sculpturen bevonden zich in het kloosterpand van de abdijkerk van Knechtsteden, dat door Brigitte Kaelble in de late jaren 1180-1190 werd gedateerd en door Dorothee Kemper in het laatste kwart van de twaalfde eeuw.¹¹ Ook de westbouw van de Keulse St.-Georg-kerk, waarvan het altaar in 1188 werd gewijd, herbergt gelijksoortige kapitelen, alsmede het schip van de Keulse St.-Andreas, dat van voor 1200 dateert. In vergelijking daarmee zijn de Roermondse exemplaren echter grover en simpeler van uitvoering dan de genoemde exemplaren. Al kan dat natuurlijk met de positionering te maken hebben (de Roermondse exemplaren zijn op hoogte geplaatst, zodat er rekening gehouden kan zijn met de geringe zichtbaarheid van details van onderaf), toch is het waarschijnlijker dat ze van iets latere tijd dateren, zoals de exemplaren van Lotharingse kalksteen van onbekende herkomst in het Rheinisches Landesmuseum in Bonn, die in het laatste kwart van de twaalfde of het begin van de dertiende eeuw thuishoren.¹² Eén daarvan heeft zelfs met zigzagornament versierde stengels, evenals in Roermond. Dat zigzagornament treffen we tevens aan op kapitelen in de voorhal van de abdijkerk van Maria Laach (circa 1200-1210). Verder hebben de schipgalerijen van de Onze-Lieve-Vrouwekerk in Andernach (na 1210), de St.-Kastor in Koblenz en het koor van St.-Kunibert in Keulen (circa 1215-1224) kapitelen die aan die in

de Roermondse tamboer verwant zijn.¹³ Op basis van hiervan kunnen deze dus omstreeks 1200-1220 worden gedateerd.

Aangezien er geen aanwijzingen zijn voor hergebruik van de kapitelen, zal de tamboer van de kruisingstoren derhalve ook uit die tijd stammen. Dat is enigszins bevreemdend, want dat impliceert dat de eronder gesitueerde kruising van de kerk destijds al moet hebben bestaan en dus rond of voor 1200-1220 gebouwd moet zijn. Zo op het eerste gezicht lijkt dat onbestaanbaar; kruising, koor en transeptarmen doen zelfs flink jonger aan. Dat laat twee mogelijkheden open. Ofwel de kapitelen in het onderste deel van het octogoon zijn gewoon ouderwets en jonger dan ze lijken, ofwel kruising, transeptarmen en het koor werden later in de dertiende eeuw verbouwd. Dat de betreffende kapitelen, ondanks hun uiterlijk, van latere tijd zouden dateren dan de kapitelen in de rest van de klaverbladvormige oostpartij is niet aan de orde. In de overige delen van de Munsterkerk vinden we namelijk overwegend geavanceerder kapiteeltypes dan in het onderste deel van het octogoon, en die kapiteeltypes evolueren stilistisch op consistente wijze. De heersende trends lijken in Roermond steeds op de voet te zijn gevolgd. Het is ondenkbaar dat men in later tijd teruggegrepen zou hebben op een laat-Staufisch kapiteeltype, temeer omdat de opdrachtgever – de graaf van Gelre – niet de eerste de beste was. Via zijn neef Engelbert van Berg, die in 1216 aartsbisschop van Keulen werd, na er al vanaf 1199 de functie van domproost te hebben bekleed, zal hij toegang hebben gehad tot het beste dat Keulen te bieden had op architectuur- en sculptuurgebied.

De heersende trends lijken in Roermond steeds op de voet te zijn gevolgd

Blijft over de optie dat kruising, koor en transeptarmen naderhand werden verbouwd. Afgaande op de bouwsculptuur is daar wel wat voor te zeggen. Zowel de kapitelen in de kruising zelf als die in de geleding direct boven de onderste achthoek van de lantaarn (het niveau ter hoogte van de *oculi* dus) zijn qua stijl jonger (maar nog wel dertiende-eeuws) en dat geldt ook voor

- △ Afb. 9.02 | Kaartje met de aan de Munsterabdij gelieerde parochies. | Tekening: Pim van de Port
- △ Afb. 9.03 | Vermelding van het patronaatsrecht en het bezit van de tienden in de kerken van Geldern: ‘nove et veteris’ Nieuwerk en Aldekerk; Wetten en Rodhe (Venray). | RHCL, AMR 1, nr. 2: 1224.
- ▷ Afb. 9.04 | In 1782-1785 werden op kosten van de Munsterabdij in Stevensweert een nieuwe kerk en een nieuwe pastorie gebouwd. Hieraan herinneren nog een reliëf met het wapen van de abdis en een chronogram (spreuk met een jaartal in Romeinse cijfers) op de deurknop (zie afb. 9.07 en 9.08). | Foto: Wikipedia Commons, M. Verbeek.

(volledige inlijving, of *pleno iure* – met volledig recht). De vicarius was dan als een wereldgeestelijke – in tegenstelling tot een kloosterling – wel nog ondergeschikt aan de bisschop. In zeldzame gevallen kon het materiële en geestelijke beheer van een parochie geheel aan het bisschoppelijk gezag onttrokken worden en dan werd dit aangeduid als een *incorporatio plenissima* (meest volledige inlijving); de parochieel zielzorger was dan slechts verantwoordelijk verschuldigd aan het convent of kapittel.

We geven nu een overzicht van de parochies waarmee de Munsterabdij van Roermond via collatie of tiendheffing verbonden was (afb. 9.02).

In 1220 had de Munsterabdij bezittingen in Herten, gekocht van het St.-Adelbertkapittel in Aken,⁴ en een jaar later ook een hof (*curtis*) aldaar, gekocht van de St.-Remigiusabdij in Reims.⁵ Vanuit deze basis kocht het Munster in 1240 de tienden van Herten en Merum, die in bezit waren van Hendrik, heer van Cuyk.⁶ Deze laatste schonk aan het Roermondse convent in 1246 ook het patronaatsrecht van Herten.⁷

Een viertal parochies wordt in enkele oorkonden in één adem genoemd, als zijnde een schenking van de graaf van Gelre. In 1220 had het Munster bezit in Venray⁸ en

een jaar later is er sprake van het patronaatsrecht van Wetten bij Kevelaer en van Aldekerk en Nieuwkerk bij Geldern (afb. 9.03).⁹

Tegen een jaarlijkse betaling ontving de Munsterabdij van het Maastrichtse Sint-Servaaskapittel rechten en goederen in Stevensweert (afb. 9.04) en Echt, inclusief de aanvankelijk als filiaal van de parochie Echt functionerende kerk van Saeffelen (Selfkant). In Stevensweert, waar pas in 1265 voor het eerst een parochie vermeld wordt,¹⁰ had de Munsterabdij in 1221 bezittingen en vermoedelijk ook al de inkomsten uit alle tienden, maar nadien geen patronaatsrecht.¹¹ In Echt bezat het Munster rond 1221 een hof (*curtis*; in het gehucht Berkelaer)¹² en kreeg het in 1244 het patronaatsrecht en de tienden.¹³

Een viertal parochies wordt in enkele oorkonden in één adem genoemd

In Roermond stond op aandringen van de graaf van Gelre de erfvoogd in 1268 het patronaatsrecht van de St.-Christoffelkerk af aan het Munster.¹⁴

Verder waren er nog korte tijd relaties met de parochies Budel en Venlo. In 1236 stond het Mariakapittel van Aken een hof en tienden in Budel, toebehorend aan de cantorfunctie in het Akense kapittel, tegen een erfpacht af aan het Roermondse Munster.¹⁵ Eduard, heer van Horn en voogd van Budel, die ook aanspraken maakte op deze bezittingen, stemde in 1245 met deze overdracht in.¹⁶ Op het einde van de dertiende eeuw werd deze transactie ongedaan gemaakt.¹⁷

Evenmin had een overdracht van de tienden en het patronaatsrecht van de parochie Venlo door de heer van Heinsberg aan het Munster in 1246 een blijvend karakter. In deze overdracht speelden ook Goswin van Millen en diens bloedverwant Arnold, die de tienden en het patronaatsrecht van Venlo blijikbaar als een Heinsbergs leen hielden, een rol.¹⁸

Patronaatsrecht en collatie

De patroon van een parochiekerk was van origine degene of de instantie die verantwoordelijk was voor het startkapitaal, de bouw en de bouwgrond voor de kerk (*patronum faciunt dos, aedificatio, fundus*).¹⁹ Deze patroon bezat het patronaatsrecht, op grond waarvan hij bij vacature een nieuwe pastoor mocht voordragen (collatie, presentatie). De voordracht moest in de oude bisdommen Luik en Keulen geschieden bij de bisschop, wiens bevoegdheid in benoemingszaken werd waargenomen door de aartsdiakens; in het Luikse bisdom lag deze bevoegdheid voor de zogeheten kwartkapellen (kerken met een beperkte jaarlijkse contributie aan het bisdom) zelfs bij de landdekens. De aartsdiaken (c.q. de landdeken) zorgde vervolgens voor de aanstelling (*institutio*), waarna de landdekens in hun dekenaat de installatie van de nieuwe pastoor verzorgden.

Zoals we gezien hebben, verwierven de abdis en het Munsterconvent dit collatie- of presentatierecht in de parochies Herten, Venray, Wetten, Aldekerk, Nieuwkerk, Echt, Saeffelen en Roermond. In 1224 bepaalde de graaf van Gelre dat in Venray, Wetten, Nieuwkerk en Aldekerk 'broeders' van de cisterciënzerorde voor de zielzorg aangesteld moesten worden en bij een onverhoopt tekort aan deze 'broeders' seculiere geestelijken, maar wel als *vicarii*. Beoogde de graaf – gezien de woordkeus – wellicht een *incorporatio plena* met een *vicarius perpetuus* (zie boven) voor de zielzorg?²⁰ Enkele maanden later ging de pauselijke legaat weliswaar met deze regeling akkoord, maar merkte hij toch subtiel op dat de *vicarii*

△ Afb. 11.05 | Het alliantiewapen dat op het linker paneel van dit achterglasschilderijtje wordt afgebeeld, is van de knielende dame links, Adriana van Roon, een abdis van de cisterciënzerabdij Leeuwenhorst. Dexter in het alliantiewapen staat het wapen van haar vader Dirk Oem en sinister van het Huis Roon, eigendom van haar familie van moederskant. | Omgeving van Jacob Cornelisz van Oostzanen, drieluik met het Laatste Avondmaal en opdrachtgevers, circa 1525-30. Olieverf op glas, 45 x 39 cm. Amsterdam, Rijksmuseum, inv. nr. SK-A-4294.

▷ Afb. 11.06 | Net als de *Roermondse Passie* toont dit werk verschillende scènes uit het leven van Christus en van zijn moeder Maria. Rechtsonder is een gezin afgebeeld, bestaande uit vader, moeder en twee dochters, die in biddende houding naar de scènes rond het kruis kijken. | Anoniem, Het leven en de passie van Christus in 35 scènes, circa 1410-20. Olieverf op paneel, 84,5 x 113 cm. Berlijn, inv. nr. 1224. Copyright bpk-Bildagentur.

als dat van haar moeder Bela Scheiffart van Merode van Hemmersbach.¹⁰ Een paar jaar later corrigeerde Hoogewerff zichzelf, echter zonder enige verdere argumentatie, door te stellen dat de stichtersfiguur en het wapenschild niet verwezen naar abdis Bela, maar naar haar gelijknamige moeder. Daaraan voegde hij toe dat het werk waarschijnlijk bij dochter Bela's toetreding tot de cisterciënzerorde is geschonken als een gedachtenistafel voor haar moeder.¹¹ In 1989 onderbouwde mede-auteur in deze bundel Gerard Venner deze identificatie met de heraldische regel dat alliantiewapens alleen door gehuwde vrouwen werden gebruikt. Het linkerwapen verwijst dan naar het familiewapen van haar echtgenoot en het rechterwapen naar dat van haar eigen familie.¹²

Maar alhoewel de afgelopen dertig jaar geen uitgebreid betoog in de literatuur is gevoerd ten gunste van dochter Bela, of tegen moeder Bela, dook de dochter hier en daar nog op als opdrachtgeefster.¹³ Het Rijksmuseum heeft in haar bestandscatalogus Hoogewerffs idee van een 'tweetrapsstichting' (door een dochter, ter nagedachtenis van haar moeder) overgenomen.¹⁴ In de *Johan Maelwael*-cata-

logus is deze echter door de auteur achterwege gelaten. Zonder een stichtingsdocument of een visueel kenmerk van het schilderij dat daarop wijst, is deze scheiding van stichteres en stichtersfiguur niet erg aannemelijk of bevredigend. Het rust ongelijkbenig op zowel een beargumenteerd als een hypothetisch idee: het accepteert Venners argument over het wapenschild, maar incorporeert daarnaast het idee dat dochter Bela iets met de stichting van het werk van doen moest hebben gehad.¹⁵

Nader onderzoek wijst echter uit dat er geen dwingend bewijs is dat moeder Bela iets te maken had met de totstandkoming van het schilderij en dat dochter Bela toch de opdrachtgeefster van de *Roermondse Passie* was. Een rol van haar moeder bij de bestelling is namelijk niet noodzakelijk, omdat niet alleen gehuwde

vrouwen alliantiewapens gebruikten, maar dat ook ongehuwde dochters (die vaak in een klooster zaten) het gecombineerde wapen van de ouders konden voeren. Verschillende schilderijen met portretten van geestelijke vrouwen en hun wapen tonen dit aan (afb. 11.05).¹⁶ Ook de dochters van Reinoud van Gelre, hertog van Gelre van 1326-1443, gebruikten vóór hun (eerste) huwelijk de wapens van beide ouders in een alliantiewapen op hun briefzegels.¹⁷ Daarbij wordt de opvatting dat niet moeder Bela is afgebeeld, ondersteund door het gegeven dat gehuwde vrouwen op zulke werken vrijwel altijd werden weergegeven met hun hele gezin. Dat zelfs een gerasterde reeks krappe scènes geen beperking hoeft te zijn voor het afbeelden van hele families bewijst een vroeg vijftiende-eeuws Keuls schilderij dat qua vorm, locatie en tijdvak dichtbij de *Roermondse Passie* staat (afb. 11.06).

nummer 13 – door Belonje niet aangetroffen worden. Creemers vermeldt in 1877 dat het om een ‘zerk zonder opschrift’ zou gaan, waarop het familiewapen van de abdis aangebracht was.⁵⁹ Anno 2020 is de grafzerk van Margaretha nog steeds niet als zodanig herkenbaar aanwezig. Maar omdat Creemers zeven grafzerken ‘in den narthex’ (de voorhal of het portiek van de kerk) vermeldt⁶⁰ en daar nu twee stenen liggen waarvan niet meer duidelijk is voor wie ze als grafzerk dienen, gaan we ervan uit dat deze twee stenen moeten horen bij de nummers 12 en 13 uit de beschrijving van Belonje. Welke steen nummer 12 is en welke nummer 13, is gissen.

13 | ‘Hillen’. Zie toelichting onder nummer 12. Het zou volgens Creemers gaan om een grafzerk zonder opschrift met het wapen van de bestuurdersfamilie Hillen. De familienaam Hillen komt in het Roermondse ‘Oud-archief’ meermaals voor, ze leverde de stad verschillende schepenen en raadsverwanten.⁶¹ Het is echter niet mogelijk om vast te stellen welk familielid zijn of haar laatste rustplaats vond in de Munsterkerk.

14 | Catharina de Pont (†?) (afb. 14.16).

Het necrologium vermeldt Catharina de Pont als ‘prima hujus domus religiosa’, de ‘eerste zuster van ons huis’.⁶² Haar grafzerk werd door Belonje aangetroffen in de noordoostoren van de kerk. Anno 2020 staat de zerk recht op tegen de binnenwand van het kerkportaal. De eenvoudige zerk verkeert in een redelijke toestand; de erop aangebrachte gotische tekst is nog leesbaar. De steen heeft vermoedelijk, net als die met nummer 15, eerder gediend als altaarsteen.

15 | Elisabet de Huesen (†?) (afb. 14.17).

Elisabet de Huesen was ‘monialis in Ruremonde’, dus ‘non in Roermond’. Naar we aannemen in de Munsterabdij. Haar grafzerk werd door Belonje aangetroffen in de zuidoostoren van de kerk, maar staat nu recht op tegen de binnenwand van het kerkportaal, naast die van Catharina de Pont. Ook haar steen is zeer waarschijnlijk eerder benut als altaarsteen. Over Elisabet konden geen verdere gegevens gevonden worden. Gezien de sterke uiterlijke gelijkenis tussen de grafzerken – ook in het gebruik van identieke Latijnse tekst en gotische letters – van Catharina de Pont en Elisabet de

Huesen bestaat het vermoeden dat beide grafzerken in dezelfde tijd, mogelijk dus al in de dertiende eeuw vervaardigd werden. Of dat ze in dezelfde tijd, mogelijk in de negentiende of twintigste eeuw, opnieuw zijn bewerkt.⁶³

16 | *Elisabeth van Cortenbach* (†1661) (afb. 14.18).

Elisabeth van Cortenbach was kloosterjuffer in de Munsterabdij. In het necrologium komen we ook haar ouders, een zus en zeven broers tegen. Belonje trof in 1950 een gedeeltelijk bedekte grafzerk aan. Die lag destijds zeer waarschijnlijk onder de kerkbanken bij het ‘Altaar van O.L. Vrouw van Altijddurende Bijstand’, net als de nummers 10, 11 en 17. Het ‘medaillon met twee wapens naast elkaar’ is tegenwoordig nog goed herkenbaar. Teksten kunnen op de steen niet (meer) waargenomen worden.

17 | *Ermegard van Hontzelaer* (†1564) (afb. 14.19).

Ermegard van Hontzelaer was de weduwe van jonker Willem van Erp (†1557). Ten tijde van Belonjes waarnemingen was deze grafzerk ‘voor een belangrijk deel verborgen onder het druk bezochte altaar van O.L.V. van

◀ Afb. 14.12 | De grafzerk van Albert van Wissen en Christina Petit. Nr. 9 op de plattegrond van afb. 14.01. | Foto: Martin de Bock.

◀ Afb. 14.13 | De grafzerk van Goddardt van Cruchten. Nr. 10 op de plattegrond van afb. 14.01. | Foto: Martin de Bock.

◀ Afb. 14.14 | De grafzerk van Elisabeth van Kruchten en Joannes van Dursdall. Nr. 11 op de plattegrond van afb. 14.01. | Foto: Martin de Bock.

△ Afb. 14.15 | De grafzerk van Margaretha van Weijenhorst tot de Donck of van een persoon uit de familie Hillen. Nr. 12 op de plattegrond van afb. 14.01. | Foto: Martin de Bock.

Altijddurende Bijstand tegen de zuider muur’.⁶⁴ Juist het destijds verborgen deel is anno 2020 het best geconserveerde deel van de steen.

Colofon

De Munsterabdij van Roermond

Deze uitgave verschijnt bij gelegenheid van het 800-jarig bestaan van de Onze Lieve Vrouwe-Munsterkerk in Roermond.

Uitgave Roermond 2020

Uitgever WBOOKS, Zwolle

info@wbooks.com

www.wbooks.com

i.s.m.

Stichting Rura Roermond, www.rura.nl

Redactie

Hein van der Bruggen, Erik Caris en Luc Wolters

Tekst

Erik Caris (inleiding, hst. 1, 15, 17), Frans Doperé (hst. 6), Rob Dückers (hst. 12), Michiel Duser (hst. 5), Jochem van Eijdsden (hst. 11), Ronald Claudemans (hst. 8), Elizabeth den Hartog (hst. 3, 7), Maurice Heemels (hst. 14), Cornelius Hopp (hst. 2), Guus Janssen (hst. 9), Wies van Leeuwen (hst. 16), Stefanie Litjens (hst. 4), Rob Merckx (voorwoord), Peter Nissen (hst. 18), Annemarie Stauffer (hst. 13), Gerard Venner (hst. 10).

Projectfotografie

Martin de Bock

Cartografie

Pim van de Port

Vormgeving

Stephan Lerou

Antigif

© 2020 WBOOKS Zwolle

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vervoelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

De uitgever heeft ernaar gestreefd de rechten met betrekking tot de illustraties volgens de wettelijke bepalingen te regelen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot de uitgever wenden.

Van werken van beeldende kunstenaars aangesloten bij een CISAC-organisatie is het auteursrecht geregeld met Pictoright te Amsterdam.

© c/o Pictoright Amsterdam 2020.

ISBN 978 94 625 8379 5

NUR 680, 693

Dit boek kwam mede tot stand dankzij financiële ondersteuning van

Stichting Dr. P.G.J.M. Janssens

Prins Bernhard Cultuurfonds

Huis voor de Kunsten Limburg

Roermondse Stichting 1880

Stichting Dr. Hendrik Muller's Vaderlandsch Fonds'

Stichting 'De Gijsselaar-Hintzenfonds

Stichting Sormanifonds

Boekenfonds Elisabeth Grent/ F.J.A.M. van der Helm

Kuypers Kessel B.V.

Van Boven & Van der Bruggen advocaten

BPV accountants en belastingadviseurs

Rabobank Roermond-Echt

Jack Frenken Makelaars en Adviseurs

Grand Hotel Valies

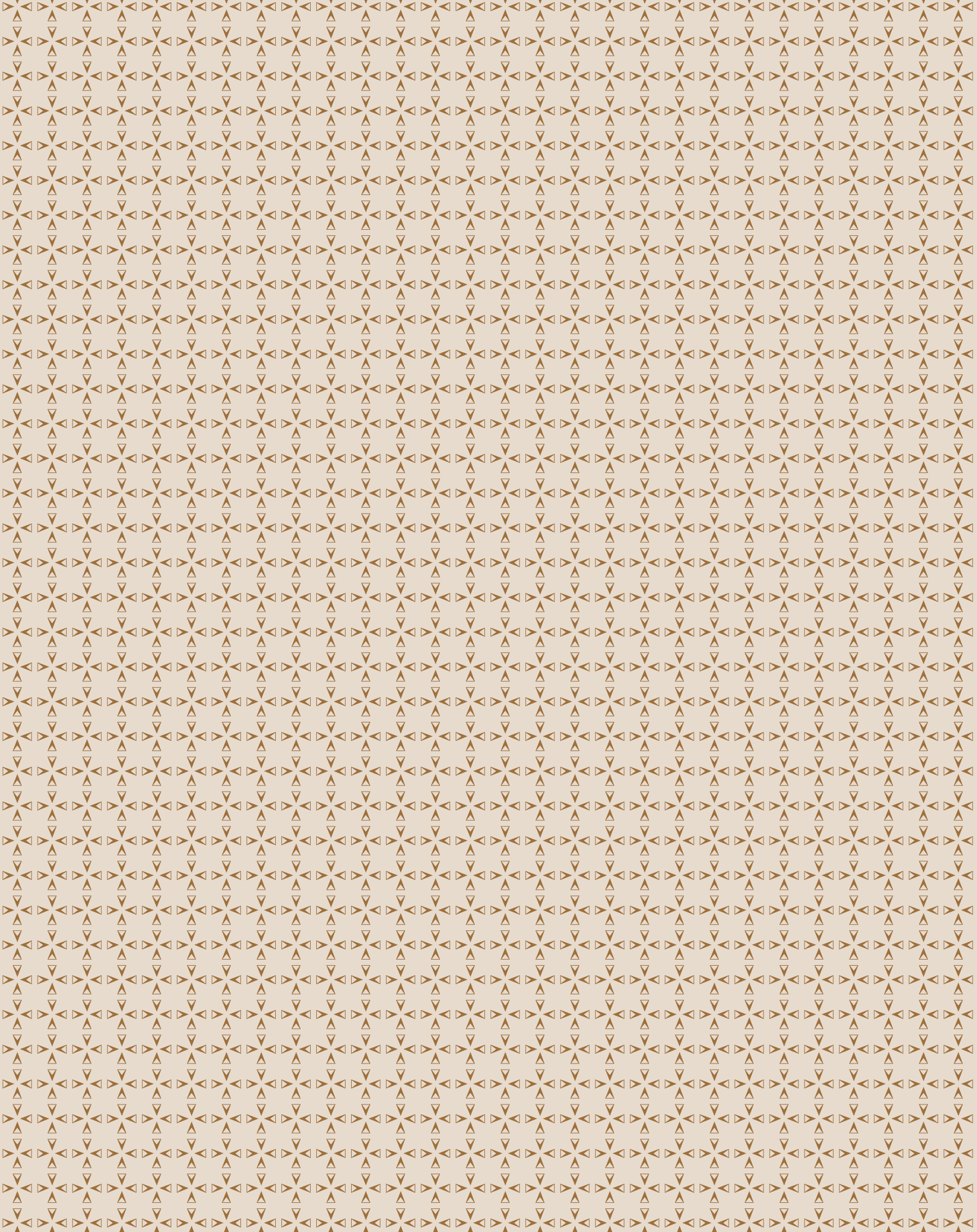
Smurfit Kappa Roermond Papier

Maat Makelaars

Hotel Roermond

Rockwool B.V.

M3 Makelaardij

De Munsterabdij van Roermond

800 jaar geleden werd in Roermond de Munsterabdij van Onze-Lieve-Vrouw gesticht. De komst van de abdij is van groot belang geweest voor de wording van Roermond als stad. Stads- en abdijschiedenis zijn altijd sterk met elkaar verweven gebleven. Het enige wat tegenwoordig nog van dit cisterciënzer vrouwenklooster resteert is de zeer bijzondere, in de romaanse stijl van het Rijn- en Maasland opgetrokken Munsterkerk. Een internationaal team van wetenschappers presenteert in dit boek een breed scala aan onderwerpen uit de geschiedenis van de abdij. Onderzoek naar de architectuur, de bouwsculptuur, de bouwmaterialen en hun bewerkingsmethoden heeft tot nieuwe inzichten geleid. Uit het klooster afkomstige unieke kunstwerken en handschriften krijgen een plaats in hun historische en liturgische context. Uitvoerig wordt ingegaan op de vondst van een vijftigtal Heilige Reliekhoofden en enkele met beenderen gevulde ledenpoppen in een van de altaren. Het functioneren van de kerk wordt uitgelegd in hoofdstukken over de devoties, de altaren en hun heiligen en over de spiritualiteit van de cisterciënzers. Kritische aandacht krijgen de toevoegingen aan de kerk door architect Pierre Cuypers. Het verhaal over de sloop van de laatste abdijsgebouwen in 1924 laat zich – tot slot – lezen als een krimi.

9 789462 583795

WWW.WBOOKS.COM